că: „In loc de *Germanân,* e mai bine zis *Alemanân,* cuvântul adevărat cu care numesc Tătarii pe Germani"); tăt. **Mocan:** *mocan:*

Bâr chicichene duchean
Işi tolî Mocan

(„O prăvălie mică / Plină toată de Mocani", în ghicitoarea a 54-a *(Cutia cu chibrituri),* în *Anal. Dobr.,* III, p. 381); cuvântul, după cum se ştie, a intrat şi'n ung.: *mokány;* tăt. **nani:** *nani:*

Capânân şeci şiltârai
Şelebânân cozi ghiltârai
Şelebân, nani (refren)

(„Veriga uşii se sgâlţâie / Ochii celui drag sclipesc / Nani, dragul meu", în *Anal. Dobr.,* II, p. 264; *ibid.,* nota 2: „*Nani* are acelaşi înţeles al românescului „nani", când se leagănă copiii").

Acelaşi I. Dumitrescu, în nişte *Insemnări despre Tătarii din Pervelia,* publicate în *Analele Dobrogei,* II (1921), p. 116, vorbind despre poreclele pe care şi le dau Tătarii între ei, citează *aeroplan,* dată unuia căruia îi tot plăcea să vorbească despre aeroplanele ce le-a văzut în timpul războiului. Un individ mititel de statură şi îndesat, era poreclit *„mormoloc".*

Materialul prezentat în paginile de mai sus este, firește, cu totul incomplet. Anchete linguistice făcute printre Turcii şi Tătarii dobrogeni, cercetarea colecţiilor de folklor, examinarea atentă a dicţionarelor şi a fondului extrem de bogat de documente turceşti păstrate în Arhivele Statului ar da la iveală lucruri noi şi importante, atât pentru turcologie cât şi pentru cultura română, deopotrivă.

VLADIMIR DRIMBA

PARALELE SINTACTICE ŞI FRAZEOLOGICE TURCO-ROMÂNE

In *Bulletin Linguistique,* VI (1938), p. 237—238, Leo Spitzer releva *Quelques parallèles turcs pour des phénomènes syntaxiques roumains,* în trei note sugerate de cartea savantului da-

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41 UTC) LUJ

nez K. Grönbech, *Der türkische Sprachbau*, I, Copenhaga, 1936. Astfel, înlocuirea pers. I sing. cu pers. I pl. în optativul osman, în exemple ca *olmajalum* „eu n'aş vrea să fiu", sau *bän dälä-jälüm* „eu aş vrea să cer" (literal: „eu am vrea să cerem"), aminteşte pe rom. *am* (pers. I sing. a vb. *a avea*)<*habemus* (explicaţie pe care o dăduse L. Spitzer în DR, V, 498 ş. u.) şi întrebuinţarea predicatului la plural pentru subiectul la singular, atestată în franceza populară: *je n'avons pas, je parlons*, şi (adăugăm noi, mai ales pentru comparaţia cu al doilea exemplu turcesc citat) în scrisori praticulare dela 'nceputul sec. al XVII-lea: *cu, vornec Torčiul de Cîmpulung, scriem* ... (cf. Al. Rosetti, *Ist. lb. rom.*, I², 137); vezi, în special, versurile din *Scrisoarea III* a lui Eminescu:

De din vale de Rovine,
Grăim, Doamnă, către tine ...
. . . . . .
Te-am ruga, mări, ruga
Să-mi trimiţi prin cineva
Ce-i mai mândru'n valea Ta ...

In nota a doua, oprindu-se la explicaţia dată de Grönbech înlocuirii acuzativului cu dativul în limba ciuvaşă, printr'o analogie cu construcţii de verbe ca „frapper", „voir", „în care dativul e de înţeles" („statt 'er schlug ihn' bevorzugte man den Ausdruck 'er schlug auf ihn' los"), — Leo Spitzer o pune în lumină comparativă cu rom. *pe* şi span *á*, care formează un acuzativ prepoziţional când numele în acuzativ desemnează o fiinţă, după cum arătase în studiul său *Rum. p(r)e span. á vor persönlichem Akkusativobjekt*, în *ZRPh*, XLIII (1928), p. 423—432. Şi, în sfârşit, particula *da*, prin care „osmana poate insista asupra felului particular al unui regim" (*kitab aldym* „ich habe Bücher gekauft", *kitab-da aldym* „ich habe *Bücher* gekauft"), — particulă care, în general, este un sufix ce indică locul (*Ankara-da* „în Ankara"), — prezintă o analogie cu *la* „partitiv" din română: *a mânca la pâine*, care, la origine, însemna „manger au pain", precum „acheter dans le genre livres" în exemplul turcesc. Deşi dubla funcţiune a prepoziţiei româneşti şi a dezinenţei

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41 UTC)

turceşti prezintă o interesantă analogie, e greu de stabilit o influenţă[1]).

La aceste concordanţe sintactice stabilite de Leo Spitzer, mai adăugăm câteva, extrase din traducerea unor proverbe turceşti, publicate de Anton Pann — un bun cunoscător al limbii turceşti — în *Povestea vorbii*[2]).

Şi anume, aceeaşi particulă *da* — de care se ocupase Leo Spitzer —, legată de *bostan* din proverbul turcesc transcris de Anton Pann: *Gailesüz vaş bostanda biter* (ortografiat: *ğailesiz baş bostanda biter)* e tradusă servil cu prepoziţia *la: Cap fără de griji la bostan creşte*, cu sensul de: *până la (mărimea unui) bostan*[3]), *cât un bostan*. De altminteri chiar exemplul acesta oferă

---

[1]) Nicolae Drăganu, *Morfemele româneşti ale complementului în acuzativ şi vechimea lor. Un capitol de sintaxă românească* (Societatea Română de Linguistică, Seria II, Studii, 3). Bucureşti, Institutul de Linguistică Română, 1943, p. 163, ocupându-se de complementul în acuzativ cu *la*, scrie: „In privinţa originii, nu este nicio legătură între această construcţie, care ne aminteşte pe cea cu *a* (<*ad*)+acuzativul substantivului [v. *ib.*, p. 148 ş. u., n. n.], şi între cea analogică turcească, cu particula *da*, la care trimite L. Spitzer..." (nota 3).

[2]) Anton Pann, *Povestea vorbii*, ed. II-a. Cu introducere de Dr. M. Gaster. Craiova, Ed. „Scrisul Românesc" (Clasicii Români Comentaţi), 1943, p. 333—334 *(Proverburi turceşte cu româneşte).* — In studiul introductiv, la p. 42, M. Gaster scrie că „afară de limba românească în care devenise meşter, singura limbă pe care o cunoştea foarte bine, era cea turcească. Pretutindenea se vede înrâurirea adâncă nu numai a limbii, ci şi a vieţii turceşti, a literaturii populare şi a obiceiurilor: Nastratin Hogea singur ar fi o dovadă puternică". (Notăm, cu această ocazie, că în nr. 5 al rev. *Limba Română*, din Istanbul, p. 15—16, se reproduce episodul *Nastratin Hoca la nuntă* din trad. lui A. Pann, alături de originalul turc, căruia i se dă titlul general *Nasrattin Hogea;* firește, e o scăpare din vedere, *Hogea* trebuind alăturat lui *Nastratin* din trad. rom., iar *Hoca* lui *Nasrattin*, forma turcească a numelui).

[3]) Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, Iaşi, 1943, p. 399, citează câteva cazuri — deşi întru câtva diferite de al nostru — de întrebuinţarea prep. *la* pentru *până la;* pentru felul cum împrumutăm unele expresii dintr'o limbă străină, citează construcţia *la noapte*, care e traducerea literală a germ. *am Abend*, pentru *noaptea (ibid.*, nota 4).

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41 UTC)

alte două analogii cu fenomene sintactice turceşti. Intâiu, subiectul propoziţiei exprimat printr'un substantiv nearticulat *(cap)*, formă puţin obişnuită chiar şi'n construcţiile mai libere ale proverbelor (cf. C a p u l *ce se pleacă sabia nu-l taie)*, este tradus aidoma din turceşte, unde nu există articol definit *(baş* însemnează *cap* şi *capul)*. Aşezarea predicatului la sfârşitul propoziţiunii, după complement, obişnuită uneori şi în limba română, în vorbirea afectivă, este o regulă generală în topica limbii turceşti.

La acesta din urmă putem adăuga şi alte exemple, scoase din aceleaşi traduceri ale lui Anton Pann: *cine întreabă, munţi sare,* cf. turc. *danişan da(ğ)a aşar; picând, picând, baltă se face,* cf. turc. *damlaia, damlaia, gheol olur*[1]); *puţină milostenie, de multe nevoi scapă,* cf. turc. *az sadaca cioc belea savdârâr; limba fără oase, oase sfărâmă,* cf. turc. *chemicsiz chemic cârâr; doi cârmaci o corabie îneacă,* cf. turc. *ichi reiz bir ghenü battârâr; din frunză de dud atlaz se face,* cf. turc. *dud iapra(ğ)ândan atlaz oluri.*

La aceste cazuri, în care topica turcească: *subiect — (atribut) — complement — verb,* sau: *complement — subiect — verb,* e în de aproape urmată, adăugăm un exemplu de propoziţie interogativă, în care particula interogativă se pune la sfârşitul propoziţiei: *din aguridă miere se face, cu ce?, cf.* turc. *coruntan petmez olur, neilen?,* precum şi construcţia interesantă: *Boului coarne, păsării aripi povară nu sunt,* tradusă aproape literal din proverbul turcesc: *Iochiuze boinuz ve cuşa canat iuc deildâr* (ortografiat: *öküze boynuz ve kuşa kanat yok d(ğildir)*, în care s'ar rezuma aproape tot ce-am observat mai sus: subiectele *(coarne, aripi — boynuz, kanat)* sunt redate sub formă nearticulată, iar obiectele indirecte *(boului, păsării — öküze, kuşa)* preced verbul, fără să mai fie repetate sub forma pronumelui conjunct.

Din *Povestea vorbii* mai citâm un singur proverb: *Câţi merg la târg toţi nu cumpără* (p. 273), a cărui topică obişnuită ar fi: *nu toţi câţi* (sau: *din cei ce) merg la târg cumpără;* în proverbul lui A. Pann nu e negat subiectul (în cazul nostru adjec-

---

[1]) Cf. şi varianta *damla, damla göl olur* „goutte à goutte se forme un lac" (Youssouf, *Dict. turc-français*, p. 181).

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41

tivul nehotărît: *toți)* ci predicatul — deci negația întregii fraze, ceea ce-i schimbă înțelesul —, după un model turcesc, unde dezinența negației: *maz, mez,* este aplicată totdeauna verbului din frază *(aldinmazlar* „nu cumpără").

Nu mai puțin interesante sunt unele cazuri sintactice întâlnite în diferite traduceri, făcute în epoca fanariotă după firmane și alte acte oficiale turcești. Adesea, neținându-se seamă de sistemul gramatical românesc, aceste traduceri urmează atât de servil originalul, încât rămân aproape neînțelese[1]).

Ne mai oprim la câteva formule întrebuințate în adresele oficiale către Domn; acestea erau consemnate în registrele de ceremoniale, la care se recurgea oridecâteori se redacta un firman sau alte acte oficiale emise de Sublima Poartă. H. Dj. Siruni citează[2]) după colecția de scrisori imperiale a lui Feridun, *Meğmua-i-münşaatüs-Selatin,* vol. I, p. 13, titlul oficial *(ünvan)* al Domnilor români întrebuințat în aceste firmane: *Kıdvet-ül-ümerà-(i)-ül-millet-ül-mesihiyè, umdet-ül-küberà-üt-tayifet-ül-musraniyè* [sau: *iseviyè*]*,mukha-leset nişan, musadakat ünvan Bughdan ve Eflak voyvodaları — khutimet avakibehumà bil-khair — kablinè peyam-ı-musadakat encam ve kelam-i-musalemet iktisan*

---

[1]) Astfel, într'un firman din 3 Regeb 1217 (1802), publ. în *Uricar,* III, 173—174, se găsește formula ciudată: „*Alesule între Domnii neamului Mesiei Hale Bogdan Vvd . . .*", care, după cum observă H. Dj. Siruni *(Haşmetlù.* Buc., 1942, p. 172 nota 4) e o „traducere cu totul greșită. Cuvintele „*Hale Bogdan Vvd*" trebue să fie traducerea expresiunei „*Bughdan Voivodasi hala*" care însemnează „Domnul actual al Moldovei". — Noi credem mai de grabă că traducătorul a urmat un original în care expresiunea avea topica: *hala Bughdan Voyvodasi* (cf. *Kıdvet-ül-ümera-ül-millet-ül-mesihiyè hala Bughdan voyvodası haşmetlù Yuvaniça Sandul Sturza voyvoda.* „Exemplul printre notabilii națiunii lui Mesia, voievodul actual al Moldovei plin de magnificență Ioan Sandu Sturza Vodă", într'un *buyuruldù* din 1824, cit. *ibid.,* p. 174; cf. și *hala Bughdan hükümdarî* „Suveranul actual al Moldovei", *ibid.,* p. 183).

[2]) *Domnii români la Poarta Otomană* (Academia Română, *Studii și Cercetări,* LV), București, M. O., Imprimeria Națională, 1941, p. 33 și *Haşmetlù, Pe marginea titulaturii Domnilor români în cancelaria*

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41 LUJ

iblağâla („Făcând să sosească mesajul [nostru] săvârşit cu prietenie şi cuvântul [nostru] plin de salutări către voievozii moldav şi valah — ca sfârşitul zilelor lor să fie terminat cu bine — exemple printre notabilii naţiunii lui Christos, arătători de sinceritate, renumiţi prin fidelitatea lor"), cu variante, dintre care menţionăm una singură: *Iftikhar-ı-ümerà-ül-millet-ül-mesihiyè, muhtar-ı-kubera-üt-tayifet-ül-iseviyè* („Fala printre notabilii naţiunii lui Mesia, alesul dintre cei mai mari ai naţiunii lui Christos", *loc. cit.*, p. 174).

Din aceeaşi scriere a lui H. Dj. Siruni cităm câteva traduceri româneşti ale acestor formule (sau ale unor variante ale lor): *Intâiule a Ighemonilor neamului Mesiei, alesule a celor mai mari a neamului creştinesc Alecsandre Vvod al Moldaviei, să se încheie sfârşitul tău cu bine* (firman din 7 Muharrem 1213 (=1799), în *Uricar*, III, 156—162; cit. p. 172); *Mai întâiu a Ighemonilor neamului creştinesc Domn al Moldovei Constantin Zade Alecsandre Vvda...* (hatişerif din 1 Sefer 1217 (=1804), în *Uricar*, III, 176—186; cit. p. 172), ş. a., care redau, printr'un genitiv partitiv (după modelul turcesc, unde articolul de origine arabă *ül* are rolul de formare a genitivului), construcţia prepoziţională (cu *din, dintre*, urmat de un substantiv plural) a superlativului relativ. Să se compare cu alte traduceri din aceeaşi vreme: *Alesule între neamul lui Iisus şi lauda între Eghimonii neamului Mesiei, Ioan Sandul Sturza* (doc. din 1822, Sturza-Vartic, *Acte şi Documente*, I, 307; cit. p. 172), *Lauda Domnilor celor din neamul lui Mesia, alesule dintre stăpânitorii neamului lui Iisus* (firman din 11 Şevval 1212 (1798), în *Uricar*, III, 145—150; cit. p. 172) etc., sau altele, în care construcţia prepoziţională alternează cu redarea prin genitivul partitiv: *Alesule între cei întâi ai neamului lui Mesie, orânduit Domn al Moldovei Ioane Sandul Sturza* (doc. din 1822, Sturza-Vartic, *Acte şi Documente*, I, 304; cit. p. 172), *Lauda meghistanelor a neamului lui Mesie, alesule dintre cei însemnaţi a naţiei lui Iisus, tu din cei cu bună opinie boieri şi acum, după capitulele din actul cuprins în deosebitul meu împărătesc firman, fiind orânduit Domn Moldovei Hatmanc Grigorie Ghica, fie rangul tău în veci* (repr. din *Albina Românească* din 23 Iunie 1849, *ibid.*, p. 172—173).

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41 LUJ

In exemplele citate mai sus, mai surprindem o analogie cu construcţii din limba turcă: anume, aşezarea atributului adjectival înaintea substantivului: *deosebitul meu împărătesc firman, cu bună opinie boieri* (v. supra), sau: *tu ce eşti dintre cei cu reputaţie boieri (loc. cit.*, p. 173); comp. cu *musadakat ünvan* „cuvântul [nostru] plin de salutări", sau *haşmetlù Yuvaniça Sandul Sturza* „Ioan Sandu Sturza cel plin de măreţie" *(loc. cit.*, p. 176—177), *haşmetlù mir-i-Eflak* „Domnul cel plin de măreţie al Valahiei" *(loc. cit.*, p. 161). De altfel, însăşi aşezarea opoziţiei înaintea substantivului determinat s'a făcut poate sub înrâurirea topicei turceşti.

* * *

Expresiunile comune din limba română şi limbile din „uniunea linguistică balcanică", — explicate ca şi celelalte numeroase trăsături linguistice comune, prin bilinguismul popoarelor din Sud-Estul european (cf. Al. Rosetti, *Ist. lb. rom.*, II², p. 36 ş. u. şi 125 ş. u.) au fost studiate în deosebi de Per. Papahagi, *Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen,* în *XIV. Jahresbericht d. Inst. f. rum. Sprache zu Leipzig* (1908), p. 113—170; Alexandru Philippide, *Originea Romînilor, II. Ce spun limbile romînă şi albaneză.* Iaşi, Tip. „Viaţa Românească", 1927, § 327, p. 691—694 şi Eqrem Çabej, *Parallele Ausdrücke und Redensarten in der Balkansprachen,* în *Revue Internationale des études balkaniques,* Beograd, II, p. 226 ş. u. şi în special Kr. Sanfeld, *Linguistique balkanique. Problèmes et résultats,* Paris, 1930.

In studiul său extrem de bogat în material comparativ balcanic, Pericle Papahagi a dat şi câteva paralele frazeologice turceşti pentru expresiuni româneşti ca: *fel de fel,* ar. *soie de soie* sau *turlie-turlie* („beides türk."): turc. *turii-turli (loc. cit.,* nr. 20, p. 119—120; — dr. *daravere,* ar. *dare-loare:* turc. *alişveriş* („so auch ar., ngr., bulg." şi rom.) *(loc. cit.,* nr. 115, p. 131); — dr. *a tăia preţul,* ar. *tal'iŭ păzarea:* turc. *paha kesmek* (nr. 316, p. 153); — dr. *îi puse calupul,* ar. *îl trapse nă călupe:* turc. *kalyb etmek* (nr. 202, p. 140); — dr. ar. *poate* „peut-être": turc. *belki* (nr. 217, p. 142); — dr. *îi vine de hac,* ar. *îl' viñi di hak'e:* turc.

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41

hakynden gelmek (nr. 246, p. 145); — dr. *mi-a scos sufletul,* ar. *ńi scoase suflitlu:* turc. *džan almak* sau *džan tšikarmak* (nr. 330, p. 154—5); — dr. *unde şezi?,* ar. *iu şedzĭ?* „wo wohnst du?": turc. *nerde oturior?* (nr. 352, p. 157).

Insemnăm aici şi expresia *Turcii se rumpea cete-cete* „cu o turnură analogă în propoz. turcă *alai alai olup gelen durnalar*", pe care o relevase Kr. Sandfeld, în *Balkanfilologien* şi apoi şi în *Lingu. balk.* p. 162.

La materialul publicat de Per. Papahagi, amintim câteva expresiuni analoage turceşti:

„Dr. *se mânâncă ca câinii* „sie beissen sich wie die Hunde", ar. *s-mîcă ca câńi,* alb. *hahen si k'ent,* ngr. τρώγονται σάν τὰ σκυλιά, bulg. *jadat (hapjat se) kato kučeta" (loc. cit.,* p. 120, nr. 27). Cf. prov. turcesc *köpek köpeyi yemes* (notat de A. Pann: *chiopec chiopei iemes,* pe care-l traduce: „câine pe câine nu mânâncă", *Povestea vorbii*[2]. Craiova, 1943, p. 333).

„Holz essen=Prügel bekommen", ar. *mîcă fuşte, lemn, şcop...,* alb. *hangrɛn škop,* ngr. τρώγω ξύλο. bulg. *jade boj (drvo),* turc. *agaž yemek" (loc. cit.,* nr. 84, p. 127). Expresia aromână o compară cu dr. *a mânca bătaie;* pentru aceasta însă, v. turc. *tokat dayak yemek* „être souffleté, battu" (R. Youssouf, *Dictionnaire turc-français.* Constantinople, 1888, p. 1271)=*a mânca o palmă* (literal: „a mânca o lovitură de palmă").

Pentru: „Platze!=Zum Teufel mit dir! oder: halt's Maul", dr. *crapă!,* ar. *creapă* sau *crek'ĭ!,* ngr. σκάσε, bulg. *da pukne" (loc. cit.,* nr. 292, p. 150), v. DA, s. v. *a crăpa,* 4⁰: „(despre vite) a muri în urma plesnirii pântecului din cauza gazelor", şi, hiperbolic, despre oameni: „a plesni (de ciudă, mânie, necaz, etc.)"; cf. turc. *gebermek* „crever, mourir (animal)" (Youssouf, *Dict. turc-français,* p. 312), „mourir, en parlant des animaux ou des gens méprisables" (T. X. Bianchi, *Dict. français-turc,* I, 598, s. v. *crever).* Compară cu ceea ce spune H. Dj. Siruni: „Chiar pentru moartea creştinilor nu se întrebuinţează decât cuvântul *mürd,* care însemnează „a crăpa". Tot aşa, vorbind despre Domnii decedaţi, unele din actele turceşti pomenesc de ei prin cuvântul *halik,* care mai mult însemnează „crăpat" decât „decedat". Astfel, vorbind despre Scarlat Calimachi Vodă, actele turceşti îl

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41

pomenesc ca *halik" (Haşmetlù, Pe marginea titulaturii Domnilor români la cancelaria otomană.* Buc., 1942, p. 163).

Pentru dr. *aşa i-a fost scris (loc. cit.,* nr. 153, p. 319), cf. şi prov. turcesc: *Alın yazısı başa gelir* „ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus" (în *Limba Română* — Istanbul, nr. 2, p. 15).

La „Weisses Geld für schwarze Tage", dr. *bani albi pentru zile negre,* alb. *hola* sau *para tɛ barδa pɛr ditɛ tɛ zes,* ngr. ἄσπροι παρᾶδες γιὰ μαῦρες μέρες, bulg. *běli pari za černi dni" (loc. cit.,* nr. 328, p. 154), — adaugă turc. *ak akçe kara gün içindir* (R. Youssouf, *Dict. turc-français,* p. 22).

La numeroasele expresiuni în legătură cu *mână (loc. cit.,* nr. 158—166), adăugăm:

s e c r e t : *pe sub mână,* turc. *el altendan* „sous main; sécrètement" (Youssouf, p. 241);

d a r n i c : *mână deschisă,* turc. *eli açek* „prodigue" (Youssouf, *ibid.);*

s ă r a c : *mână goală,* turc. *eli boş* „désouvré, sans affaire: qui ne possède rien" (Youssouf, *ibid.);*

h o ţ : *mână lungă,* turc. *uzun el* (în *Limba Română* — Istanbul, nr. 2, p. 15);

din mână în mână, turc. *elden elde* „de main en main" (Youssouf, *ibid.);*

a cădea în mâna (cuiva), turc. *ele gelmek* „tomber en main" (Youssouf, *ibid.).*

Compară şi dr. *o grădină de băiat* (Per. Papahagi, *loc. cit.,* nr. 112, p. 130), *o grădină de om,* cu turc. *pırlanta gibi bir adam* (în *Limba Română* — Istanbul, nr. 4, p. 8), literal: „un om ca briliantul".

Alte paralele frazeologice turceşti:

a i n s i s t a : *a bate capul (cuiva),* turc. *baş vurmak* „s'adresser, recourir" (Youssouf, p. 1240);

p r o s t : *tare de cap,* turc. *başı pek* „dur de tête, têtu" (Youssouf, 944);

v i g i l e n t : *cu ochii deschişi,* turc. *açik göz* „vigilent" (Youssouf, p. 4);

s e n i n : *albastru deschis,* turc. *açık mayi (mavi)* (Youssouf, *ibid.):*

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41 UTC) CLUJ

a da cu coatele, turc. *dirsek ile vurmak* „condoyer" (Youssouf, p. 210);

a vorbi din burtă, turc. *karnendan söylemek* „faire le ventriloque" (Youssouf, p. 1057);

a vorbi din (pe) nas, turc. *burundan söylemek* „nasiller" (Youssouf, p. 120);

prov. *cine sapă groapa altuia, cade el într'însa,* cf. turc. *kazma kuyuyu kendin düşersin* „ne creusez pas un puits (une fosse d'autres), vous y tombez vous-mêmes" (Youssouf, p. 559—560).

La acestea mai adăugăm câteva, scoase din aceeaşi revistă *Limba Română* din Istanbul:

a exagera: *a face din ţânţar armăsar,* cf. turc. *pireyi deve yapmak* (nr. 4, p. 8), literal: „a face din purece cămilă" *(ibid.);*

a se ţinea de cineva: *a umbla mânz după iapă,* cf. turc. *it gibi peşini birakmak,* literal: „a umbla după cineva ca un câine" *(ibid.);*

îngâmfat: *a se umfla ca un curcan,* turc. *hindi gibi kubarmak (ibid.);*

măsură: *cât mi-e plapoma,* turc. *yorganına göre;*

în zadar: *a arde focul în paie ude,* turc. *yaş samanda ateş yakmak (ibid.);*

om care îşi dă importanţă: *buricul pământului,* turc. *yer göbeği* (nr. 2, p. 15);

profit: *cine umblă cu miere, se linge pe degete,* turc. *bal tutan parmak yalar (ibid.);*

certitudine: *ce-i în mână nu-i minciună,* turc. *elde olan yalan değildir (ibid.);*

aroganţă: *vede paiul din ochiul altuia şi nu vede bârna din ochiul lui,* turc. *başkasının gözündeki çepeli görür de kendi gözündeki saman çöpünü görmez (ibid.);*

nimic: *(nu-i dau) nici cât negru subt unghie,* turc. *tırnak altındaki leke kadar (ibid.;* pentru răspândirea expresiunii pe teritoriul românesc şi pentru corespondentele ei: maghiare, săseşti, bulgăreşti, sârbeşti, ruteană şi ţigănească, v. ALR II, vol. I, întreb. 2190);

neruşinat: *a nu avea obraz,* turc. *suratı olmamak (ibid.);*

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41

f o a r t e s ă r a c : *îi iasă părul prin căciulă,* turc. *kalpağının altından saçı çıkmak (ibid.).*

Proverbe comune:

capra sare masa, iada sare casa: turc. *keçi masayi atlar, oğlak evi* (nr. 4, p. 8);

a umbla în sat fără câini: turc. *köpeksiz köyde dolaşmak;*

pisica cu clopoţei nu prinde şoareci: turc. *zilli kedi fare tutmaz;*

armăsarul bun se vinde din grajd: turc. *iyi ayğır abırda satılır;*

a aştepta ca porcul muchia toporului: turc. *domuz gibi baltayı beklemek;*

porcul nu se îngraşă în ajun: turc. *arifede domuz beslenmez;*

boala intră cu carul şi iese prin urechile acului: turc. *hastalık öküz arabası ile gerir ve iğne delığinden çıkar gibi çıkar;*

cocoşul e stăpân pe gunoiul său: turc. *her horoz kendi çöplüğünde öter;*

cum îţi vei aşterne aşa vei dormi: turc. *döşeğini nasıl yayarsan öyle uyursun;*

lada la mine, cheia la tine: turc. *sandık bende, anahtar sende;*

capul ce se pleacă sabia nu-l taie: turc. *eğilen başi kılıç kesmez* (nr. 1, p. 8);

gura păcătosului adevăr grăieşte: turc. *günahkârin dili hakikatı söyler* (nr. 2, p. 15).

VLADIMIR DRIMBA

NOTIŢE LEXICALE ROMÂNO-ROMANICE

Cuvintele, ca şi fiinţele vii, se nasc, trăiesc şi mor. Felurite sunt cauzele dispariţiei lor: dela ciocnirea între ele, ciocnire care se termină cu morţi sau desfiguraţi, până la moartea de bătrâneţe, despoiere de sens şi de sunet, toate, cum ştim astăzi, se pot

BDD-A14879 © 1948 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:41 LUJ